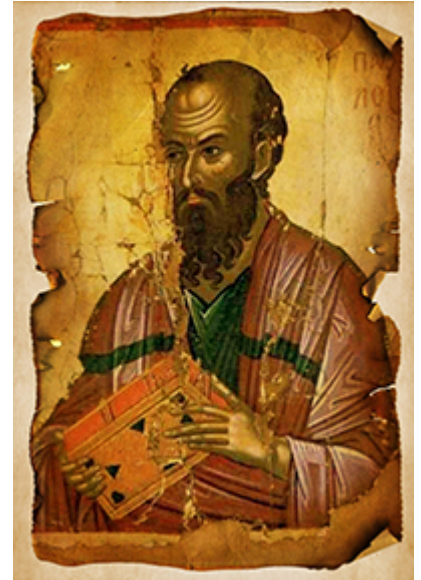

Πώς ο Ιησούς έγινε «θεός» (Μέρος Γ')

Στην «Χριστολογία» του 1ου αιώνας, μπορούν να διακριθούν με βάση τις πηγές, τρεις περίοδοι όπου η κάθε μια αντιπροσωπεύεται από θεολογικά ρεύματα. Η πρώτη περίοδος είναι η προ-παύλεια παράδοση, η δεύτερη η παύλεια παράδοση, και τρίτη οι παραδόσεις που διασώζονται στα τέσσερα «κανονικά» ευαγγέλια. Τα πρώτα χριστιανικά γραπτά που έχουμε, είναι αυτά του Παύλου. Στην Καινή Διαθήκη διασώζονται 14 επιστολές που αποδίδονται στον Παύλο. Οι ειδικοί ερευνητές, εξετάζοντας το λεξιλόγιο, την θεματολογία, και τον τρόπο γραφής, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι μόνο 7 ανήκουν στον Παύλο. Έτσι, νόθες (δηλαδή, όσες δεν γράφτηκαν από τον Παύλο αλλά μετά το θάνατό του, από μαθητές του), είναι: η Προς Εφεσίους, η προς Κολοσσαείς, η Β΄ προς Θεσσαλονικείς, Α΄ και Β΄ προς Τιμόθεον, προς Τίτον, και προς Εβραίους. Εύλογα, θα περίμενε κανείς εκεί να βρίσκονται οι πρώιμες παραδόσεις για τον Ιησού. Παρόλα αυτά, οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι αρχικές παραδόσεις είναι δυνατό να ανιχνευτούν σε ορισμένα σημεία των επιστολών του Παύλου όπου φαίνεται να προβάλλει παλαιότερες παραδόσεις-σύμβολα πίστεως, και σε ορισμένες ομιλίες που καταγράφονται στο βιβλίο των «Πράξεων». Αυτές, ανάγονται χρονικά μεταξύ του 30-50 μ.κ.ε. Η Παύλεια παράδοση, ανάγεται από το 50 μ.κ.ε. και μετά, και τέλος η παράδοση των ευαγγελίων από το 60 και μετά. Ας δούμε τώρα και τα αντίστοιχα θεολογικά ρεύματα που αναπτύχθηκαν.

Προ-παύλεια παράδοση (30-50 μ.κ.ε.)

Στην «προς Ρωμαίους» επιστολή, αναφέρεται: *«περί του υιού αυτού του γενομένου εκ σπέρματος Δαβίδ κατά σάρκα του ορισθέντος υιού θεού εν δυνάμει κατά πνεύμα αγιωσύνης εξ αναστάσεως νεκρών Ιησού Χριστού του Κυρίου ημών»* (1.3-4).

Ο Ιησούς, είναι «ο ορισθείς υιός του Θεού». Δηλαδή, ορίστηκε ως «υιός του Θεού». Προ-αιωνίως ή σε κάποια χρονική στιγμή; Το δεύτερο. Ορίστηκε κατά την «ανάσταση». Δεν είναι δηλαδή φυσικός υιός, αλλά υιοθετήθηκε. Εδώ έχουμε

διαφοροποίηση από την ιουδαϊκή παράδοση που ήθελε τον «Μεσσία» ως μια ισχυρή στρατιωτική προσωπικότητα και όχι ως έναν «πάσχοντα δούλο» που «έπρεπε» να πάθει, να πεθάνει, και να αναστηθεί. Ο Ιησούς υψώνεται από τον Θεό σε «υιό» του, και απόδειξη σύμφωνα με την παλαιά παράδοση, είναι το ότι τον ανέστησε από τους νεκρούς. Η φράση «υιός του θεού», σαφώς δεν αναφέρεται στο «ομοούσιο», το οποίο ήταν **άγνωστο** στην σκέψη των συγγραφέων της εποχής. Άλλωστε, έχουμε ήδη δει τι σήμαινε αυτό την εποχή εκείνη. Άλλη μια παρατήρηση, είναι ότι ο Ιησούς κατάγεται εκ σπέρματος Δαβίδ. Δηλαδή, είναι φυσικός απόγονος του Δαβίδ. Αυτό δηλαδή που ήθελε η ιουδαϊκή παράδοση. Αν όμως ισχύει κάτι τέτοιο, δεν μπορεί να ισχύει η γέννηση εκ παρθένου. Και πράγματι. Αυτή η διδασκαλία ήταν άγνωστη την εποχή εκείνη.

Το επόμενο παράδειγμα, σε συμφωνία με το κομμάτι που παραθέσαμε, είναι από μια προ-παύλεια ομιλία, που είναι καταγεγραμμένη στο βιβλίο των «Πράξεων». Φαίνεται ότι αντανακλά και αυτό τις αρχικές παραδόσεις .

*«και ημείς υμάς ευαγγελιζόμεθα την προς τους πατέρας επαγγελίαν γενομένην ότι ταύτην ο θεός εκπεπλήρωκεν τοις τέκνοις ημίν αναστήσας Ιησούν ως και εν τω ψαλμώ γέγραπται τω δευτέρω **Υιός μου ει συ εγώ σήμερον γεγέννηκα σε**» (Πράξεις, 13.32-33).*

Πότε «γέννησε» ο θεός τον Ιησού; Σήμερον. Πού αναφέρεται το «σήμερον»; Σύμφωνα με την πρώιμη χριστιανική ερμηνεία του ψαλμού, κατά την ανάσταση. Έχουμε την ίδια «χριστολογία» της υψώσεως του Ιησού κατά την ανάσταση. Σήμερον και όχι «προ-αιωνίως», όπως θα ισχυριστούν οι χριστιανοί πατέρες, αργότερα.

Άλλο ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, από την προ-παύλεια διδασκαλία:

*«ο θεός των πατέρων ημών ήγειρεν Ιησούν ον υμείς διεχειρίσασθε κρεμάσαντες επί ξύλου τούτον ο θεός αρχηγόν και σωτήρα **ύψωσεν** τη δεξιά αυτού δούναι μετάνοιαν τω Ισραήλ και άφεσιν αμαρτιών» (Πράξεις, 5.30-31).*

Και από εδώ, φαίνεται πολύ καθαρά η διδασκαλία της εξυψώσεως του Ιησού από τον θεό.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι με βάση τις παλαιότερες πηγές, οι αρχικές χριστιανικές πεποιθήσεις αγνοούσαν την γέννηση εκ παρθένου και την προύπαρξη του Ιησού ως «θεού Λόγου». Αντί αυτών, δέχονταν τον «υιοθετισμό». Είναι η

χαμηλή θεολογία. Αργότερα, όπως θα δούμε, η θεολογία θα εμπλουτιστεί τόσο από τον Παύλο, όσο και από τους μετέπειτα.

Παύλεια παράδοση 50 μ.κ.ε. κι έπειτα

Η ανάπτυξη της θεολογικής παραδόσεως δεν πρέπει να κατανοηθεί ως κάτι το ενιαίο. Δεν συντελέστηκε ταυτόχρονα και με το ίδιο περιεχόμενο σε όλες τις κοινότητες. Υπήρχαν διαφορετικές κοινότητες χριστιανών, σε διαφορετικές περιοχές, και με διαφορετικές επιρροές από το εξωτερικό τους περιβάλλον. Ούτε σημαίνει ότι ξεχνιέται η υιοθετιστική αντίληψη και στην θέση της έρχεται κάτι νέο. Παράλληλα υπάρχουν ακόμα. Είναι ακόμα νωρίς ώστε να εκφραστούν επισήμως τα χριστολογικά δόγματα. Προϋποτίθεται μεγάλη θεολογική ζύμωση που ακόμα δεν έχει γίνει, συζητήσεις επί συζητήσεων, η νίκη της μερίδας των χριστιανών που αργότερα ονομάστηκαν «ορθόδοξοι» και η διάκρισή τους από τους άλλους χριστιανούς, η σταδιακή ανύψωση της Εκκλησίας σε βάρος των υπολοίπων, η αυτοκρατορική αρωγή και το σχέδιο της «χριστιανικής οικουμένης» που ακόμα σαφώς δεν υπάρχουν ως ιδέες. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι οι λεγόμενες «οικουμενικές» σύνοδοι λαμβάνουν χώρα ταυτόχρονα με την σταδιακή επιβολή του Χριστιανισμού. Αυτά τα δόγματα, θα περιβληθούν και με το αυτοκρατορικό κύρος, εφόσον θα θεωρηθούν νόμοι του κράτους. Οι «οικουμενικές» λειτούργησαν ως οδοστρωτήρες, ως ισοπεδωτές των αντίθετων απόψεων, που ονομάστηκαν «αιρετικές». Όσα πρόκριναν αυτές, θεωρήθηκαν σταθερά δόγματα της «ορθόδοξης» πίστεως.

Ας γυρίσουμε όμως στον Παύλο και στην «χριστολογία» του. Ο Παύλος ποτέ δεν θεώρησε τον Ιησού ως κατ' ουσίαν θεό. Αυτό θα αντέβαινε στον αυστηρό μονοθεϊσμό που είχε κληρονομήσει από την ιουδαϊκή πίστη του. Οι δογματικοί όροι και εκφράσεις «ομοούσιος», «υπόσταση», «μια ουσία - τρεις υποστάσεις», «τριάδα», «γεννάται προαιώνια - σαρκώνεται εν χρόνω», λείπουν από το λεξιλόγιο του Παύλου και όχι μόνο.

Όπου υπάρχουν αναφορές στην θεότητα του Ιησού ως κατά την ουσία, είτε είναι παρμένες από νόθες και μεταγενέστερες επιστολές, είτε είναι παραχαραγμένα σημεία. Είτε, και τα δύο μαζί.

Η «χριστολογία» του Παύλου ξεκαθαρίζεται από δύο επιστολές του που θεωρούνται γνήσιες, την επιστολή «προς Γαλάτας» και την επιστολή «προς Φιλιπησίους».

«και τον πειρασμόν υμών εν τη σαρκί μου ουκ εξουθενήσατε ουδέ εξεπτύσατε

αλλά **ως άγγελον θεού** εδέξασθε με **ως Χριστόν Ιησούν**» (Προς Γαλάτας, 4.14).

Εδώ, ο Παύλος εξισώνει τον άγγελο του Θεού, με τον Ιησού. Η φράση «ως...», αυτό δείχνει. Στο χωρίο αυτό, πουθενά δεν διαχωρίζεται το ένα από το άλλο, ούτε συγκρίνεται. Εάν θεωρηθεί «άγγελος», άρα μπορεί να κληθεί «θεός», όπως ακριβώς ο «άγγελος του Κυρίου». Χωρίς να είναι «θεός» στην ουσία. Όπως έχουμε δείξει, στην ιουδαϊκή παράδοση υπάρχουν «θεικά» όντα, χωρίς να είναι θεοί κατά την ουσία. Και ο Παύλος δεν ήταν ξένος ως προς αυτήν την παράδοση. Αυτός ο άγγελος έγινε άνθρωπος. «Ότε δε ήλθεν το πλήρωμα του χρόνου εξαπέστειλεν ο θεός τον υιόν αυτού γενόμενον εκ γυναικός» (ο. π. στ.4).

Σε ένα ουράνιο θεικό ον, αναφέρεται επίσης στην «προς Φιλιπησίους» επιστολή...

«ος εν μορφή θεού υπάρχων ουχ αρπαγμόν ηγήσατο το είναι ίσα θεώ αλλά **εαυτόν εκένωσεν μορφήν δούλου λαβών εν ομοιώματι ανθρώπων γενόμενος και σχήματι ευρεθείς ως άνθρωπος εταπείνωσεν εαυτόν γενόμενος υπήκοος μέχρι θανάτου θανάτου δε σταυρού **διό και ο θεός αυτόν υπερύψωσεν** και εχαρίσατο αυτώ το όνομα το υπέρ παν όνομα ίνα εν τω ονόματι Ιησού παν γόνυ κάμψη επουρανίων και επιγείων και καταχθονίων και πάσα γλώσσα εξομολογήσεται οτι Κύριος Ιησούς Χριστός εις δόξαν θεού πατρός**» (2.6-11).

Ο Ιησούς, ήταν αγγελικό ον (για αυτό και είναι με μορφή θεού -όχι θεός στην ουσία). Ενώ είχε την ευκαιρία να αρπάξει την εξουσία (άρα, δεν ήταν θεός κατ' ουσίαν και δεν την άξιζε), όχι μόνο δεν την άρπαξε, αλλά το αντίθετο συνέβη. Άδειασε τον εαυτό του, έγινε στο σχήμα ως άνθρωπος, υπέφερε σταυρό, πέθανε και για αυτόν τον λόγο ο Θεός τον υπερύψωσε (άρα, του έδωσε μια θέση υψηλότερη από ότι είχε πρώτα). Πώς; Αυτό φαίνεται από το υπόλοιπο της περικοπής, όπου ο Παύλος προσπαθεί να δικαιολογήσει την σκέψη του, βασιζόμενος σε χωρία από το βιβλίο «Ησαΐας».

Με το να δώσει ο θεός στον Ιησού μια τιμή που ανήκε μόνο σε αυτόν. Μόνο στον Ιεχωβά της Παλαιάς Διαθήκης. Και αυτό φαίνεται από το ότι ο Παύλος χρησιμοποιεί χωρίο από τον Ησαΐα, το οποίο και παραχαράσσει.

«επιστρέψατε προς με και σωθήσεσθε οι απ' εσχάτου της γης εγώ ειμί ο θεός και ουκ εστίν άλλος κατ' εμαυτού ομνύω η μην εξελεύσεται εκ του στόματος μου δικαιοσύνη οι λόγοι μου ουκ αποστραφήσονται ότι εμοί κάμψει παν γόνυ και εξομολογήσεται πάσα γλώσσα τω θεώ» (Ησαΐας, 45.22-23).

Αυτή η θεολογική σκέψη του Παύλου, αργότερα θα αποτελέσει πρόβλημα. Βλέπουμε ότι η θεολογία αυτή (της ενσάρκωσης) είναι ανώτερη της θεολογίας του «υιοθετισμού». Όχι όμως και η ανώτερη που αναπτύχθηκε. Αργότερα, ο συγγραφέας του «κατά Ιωάννην», δεν θα αναφερθεί σε κάποιον άγγελο, αλλά στον «Λόγο».

Η παράδοση των τεσσάρων «κανονικών» ευαγγελίων

Σύμφωνα με το πρώτο χρονικά ευαγγέλιο, η υιοθεσία του Ιησού από τον Θεό έγινε κατά τη βάπτισή...

*«και εγένετο εν εκείναις ταις ημέραις ήλθεν Ιησούς από Ναζαρέτ της Γαλιλαίας και εβαπτίσθη εις τον Ιορδάνην υπό Ιωάννου και ευθύς αναβαίνων εκ του ύδατος είδεν σχιζομένους τους ουρανούς και το πνεύμα ως περιστεράν καταβαίνον εις αυτόν και φωνή εγένετο εκ των ουρανών **σου ει ο υιός μου ο αγαπητός εν σοι ευδόκησα**» (Κατά Μάρκον, 1.9-11).*

Το πρώτο ευαγγέλιο ξεκινά από αυτό το σημείο την διήγηση για τον Ιησού. Είναι δυνατόν να παραλείπει ο άγνωστος συντάκτης την εκ παρθένου γέννηση; Ή μήπως, την αγνοεί;

Σύμφωνα με το «κατά Ματθαίου», ο Ιησούς γεννήθηκε από παρθένα, απλά για να «εκπληρωθεί» η ρήση στο βιβλίο «Ησαΐας». Επειδή απευθύνεται στους Ιουδαίους, είναι εμφανής η προσπάθειά του να συνδέσει τον Ιησού με την Παλαιά Διαθήκη. *«Τούτο δε όλον γέγονεν ίνα πληρωθή το ρηθέν υπό Κυρίου δια του προφήτου λέγοντος ιδού η παρθένος εν γαστρί έξει και τέξεται υιόν και καλέσουσιν το όνομα αυτού Εμμανουήλ ο εστίν μεθερμηνευόμενον μεθ ημών ο θεός» (2.22-23).*

Αντιθέτως, στο «κατά Λουκάν» ευαγγέλιο, περιγράφεται ο «ευαγγελισμός», αλλά δεν αναφέρεται σε καμία εκπλήρωση κάποιας ρήσης. Επίσης, ο Ιησούς θα ονομαστεί «υιός» Θεού, επειδή η σύλληψη θα γίνει αφού επέλθει στην Μαρία δύναμη του Θεού. Υιοθετείται εξ αρχής.

*«και αποκριθείς ο άγγελος είπεν αυτή πνεύμα άγιον επελεύσεται επί σε και δύναμις υψίστου επισκιάσει σοι **διό και το γεννώμενον άγιον κληθήσεται υιός θεού**» (1.35).*

Παράλληλα, στο ίδιο ευαγγέλιο διασώζεται και η παλαιότερη παράδοση που θέλει τον Ιησού να υιοθετείται κατά τη βάπτισή.

«και καταβήναι το πνεύμα το άγιον σωματικώ είδει ως περιστεράν επ αυτόν και φωνήν εξ ουρανού γενέσθαι συ ει ο υιός μου ο αγαπητός εν σοι ευδόκησα» (3.22).

Στο «κατά Ιωάννην» ευαγγέλιο, παρουσιάζεται η θεολογία της σάρκωσης, ακόμα πιο πλούσια θεολογικά σε σύγκριση τόσο με τον υιοθετισμό των συνοπτικών, όσο και με την σάρκωση του Παύλου.

Εδώ, δεν σαρκώνεται κάποιος άγγελος, αλλά ο θεός Λόγος. Για πρώτη φορά στην θεολογική σκέψη, ο Ιησούς προϋπάρχει μαζί με τον Θεό. Είναι ίσος με τον Θεό.

Σε καμία από τις αρχαιότερες πηγές, δεν υπάρχει αυτή η θεολογία. Ούτε στην πηγή «Q», ούτε στην «M», ούτε στην «L», ούτε στο «κατά Μάρκον». Έτσι, ο Ιησούς έγινε θεϊκός και συνδέθηκε με τον άγγελο του Κυρίου που εμφανιζόταν στην Παλαιά Διαθήκη.

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι υπάρχει μια ανοδική πορεία στην εξέλιξη της χριστολογίας. Στις παλαιότερες πηγές, έχουμε υιοθεσία. Παρεμβάλλεται η παράδοση που θέλει τον Ιησού υιοθετημένο εξ αρχής, καθώς γεννήθηκε από παρθένα που την επισκίασε το Άγιο Πνεύμα (που χαρακτηρίζεται στο κείμενο ως «δύναμη»). Στον Παύλο, έχουμε την σάρκωση ενός αγγελικού όντος, που ενώ έχει κάποια τιμή, μετά την ανάσταση αποκτά τιμή ίση με αυτήν του Γιεχωβά. Μεταγενέστερα, ο Λόγος γίνεται σάρξ.

Σταδιακά, η χριστολογία της ανυψώσεως έδωσε τη θέση της στην χριστολογία της σαρκώσεως. Αργότερα, αυτή θα κυριαρχήσει, ενώ οι άλλες θα γίνουν «αιρετικές». Όλες οι χριστολογικές έριδες, αφορούν στο πως πρέπει να κατανοηθεί η θεότητα του Ιησού, προκειμένου να μην πειραχτεί ο μονοθεϊσμός. Το ίδιο και για την θεότητα του Αγίου Πνεύματος. Στο τέταρτο και τελευταίο μέρος, θα δούμε εν συντόμω την πορεία που οδήγησε στην κατασκευή της Τριάδας.

Διομήδης